

EXCURSIEVERSLAG

VOGELEXCURSIE CRANEWEIJER TE KERKRADE

Op het parkeerterrein van Kasteel Ehrenstein maken we ons op 6 mei 1990 gereed voor een vogelexcursie van de Kring Heerlen, te leiden door Paul Spreuwenberg. Dat de weergoden ons gunstig gezind zijn blijkt uit een stralende zon aan een strak blauwe hemel. Bovendien laat de temperatuur op dit vroege uur niets te wensen over. Gestaaft groeit het aantal excursiedeelnemers. Veel tijd om elkaar te begroeten krijgen we niet, want tjakkende geluiden in een hoge boompartij attenderen ons op de aanwezigheid van Kramsvogels (*Turdus pilaris*). Een snelle blik met de kijker toont ons een Kramsvogel met voer in de bek. Voor de heer Spreuwenberg is dit het juiste moment om de excursie van start te laten gaan. Het blijkt, dat de excursieleider niet alleen een grote vogelkennis in huis heeft, maar deze ook met veel enthousiasme weet over te dragen aan zijn leergierige leerlingen.

De Kramsvogel is veelkleuriger dan de iets grotere Grote lijster (*Turdus viscivorus*) en onderscheidt zich van deze door zijn opvallender gele snavel. Zijn roep bezorgde hem de volksnaam "Tjakkert". De Kramsvogel is een nieuweling onder de Nederlandse broedvogels en nu nog voornamelijk als zodanig beperkt tot Zuid- en Midden-Limburg. Hij vestigde zich begin zeventiger jaren in onze contreien. Ofschoon Kramsvogels in kolonies broeden, moet men zich van de omvang van deze kolonies niet te veel voorstellen. Tien broedparen bij elkaar is al heel wat. Dat deze vogels met weinigen toch tot veel in staat zijn blijkt uit het verloop van een luchtgevecht, dat vier Kramsvogels aangaan met een schender van hun gebied, een Zwarte Kraai (*Corvus corone*). Geboeid slaan we de krachtmeting in de lucht gade. De tragere kraai krijgt het zwaar te verduren, doordat de snellere lijsters vanuit verschillende richtingen de indringer hevig aanvallen. Tenslotte geeft de kraai zich gewonnen en verlegt zijn koers. We volgen het pad door het kasteelbos. Daar zingen Merel (*Turdus merula*) en Zanglijster (*T. philomelos*) hun hoogste lied. Koolmezen (*Parus major*), Pimpelmezen (*P. caeruleus*) en Matkoppen (*P. montanus*) trekken al fouragerend van boom tot boom. Het zonlicht priemt

door het steeds dichter wordende bladerdak en werpt lichte vlekken op de donkere bodem. Fris lentegroen omsluit twijgen en takken en onttrekt veel van het vogelleven in de bomen aan ons oog. In dit beboste terrein zijn we voor het determineren van de vogels voornamelijk aangewezen op het gehoor. De vogelzang staat nu centraal. Sterker wordende vlugge trillers en een kort herhaald "tju" verraden de nadering van een groepje Groenlingen (*Chloris chloris*). Hoog in een boom klinkt het zware, hese stemgeluid van de Houtduif (*Columba palumbus*). Vanuit de verte bereikt de verdragende heldere roep van de Koekoek (*Cuculus canorus*) ons oor. Op sobere wijze brengt de Holenduif (*C. oenas*) zijn korte melancholieke lied ten gehore. Naast de alarmroep "pink, pink" heeft de Vink (*Fringilla coelebs*) de welluidende vinkenslag op zijn repertoire staan. De slag kan worden omschreven met de zin: "Wie, wie, wie is de moeder van Christus geweest?" De manier waarop de Vink zijn slag beëindigt kan van streek tot streek verschillen en bepaalde vroeger mede de waarde die de vogel had voor de vinker.

Verscheidende vogelsoorten danken hun naam aan het geluid, dat ze voortbrengen. Voorbeelden daarvan zijn Koekoek, Vink, Grutto, Kievit en Tijftjaf. Uit het kreupelhout klinkt het snelle, metaalachtige liedje van de Heggemus (*Prunella modularis*), dat iets aan de zang van de Winterkoning (*Troglodytes troglodytes*) herinnert. Wat geluidsvolume betreft slaat deze laatste alle records. Verbazingwekkend is het feit, dat zo'n klein vogeltje zo'n sterk en helder geluid kan produceren. Van de zgn. loofzangers zijn de Tijftjaf (*Phylloscopus collybita*) en de Fitis (*P. trochilus*) algemeen. De Tijftjaf horen we in het hogere loofhout, terwijl de Fitis meer aan lagere struiken is gebonden. Dan vraagt een Tuinfluiter (*Sylvia borin*) met zijn vlugge, merelachtige zang onze aandacht. Al spiedend en luisterend zetten we onze tocht door het loofbos voort. Iets verderop genieten we intens van de voordracht van één van onze meest getalenteerde zangers, de Zwartkop (*Sylvia atricapilla*). Zien kunnen we de vogel niet, want het dichte gebladerte belet oogcontact met de vogel. Vanuit het groen buitelen heldere tonen te voorschijn, rijgen zich aan een en vormen samen een sprankelende melodie, die het vertoeven in het voorjaarsbos tot een feestelijke ge-

beurtenis maken. Op een open plek achtervolgt een Grauwe Vliegenvanger (*Muscicapa striata*) voorbijvliegende insecten. Aangezien onopvallend gekleurde vogels soms professionele zangers blijken te zijn scharen we ons op gepaste afstand om hem heen en wachten af. Onze excursieleider adviseerde ons echter niet op de zang te wachten. Maar weinig vogelaars hebben de Grauwe Vliegenvanger horen zingen. Zelfs Hens, die zijn hele lange leven lang naar vogels keek en luisterde, vertelde eens deze vogel maar één keer te hebben horen zingen! Een Groene Specht (*Picus viridis*) klimt langs een dikke beukestam omhoog, terwijl een Boomklever (*Sitta europaea*) met de kop naar beneden langs een andere stam naar beneden schuift. De Boomklever is de enige Nederlandse vogel die deze afdalingstechniek beheerst. Hij dankt zijn naam aan de gewoonte een te grote opening van de holte, waarin hij zijn nest heeft gebouwd, dicht te smeren met klei. In spleten van takken en stammen zoekt de Boomkruiper (*Certhia brachydactyla*) naar iets van zijn gading.

We verlaten het bos. Aan de linker kant ligt de Craneweijs in het volle zonlicht. De boven het water scherende Boerenzwaluwen (*Hirundo rustica*) wisten feilloos vanuit Midden-Afrika de weg naar hun geboortegrond te vinden. Uit ringonderzoek, dat de heer Spreuwenberg in het begin van de zestiger jaren deed, bleek, dat Boerenzwaluwen ten hoogste vijf jaar oud worden, alhoewel dat maar zelden voorkomt. Driejarige ving hij echter geregeld. Uit ander onderzoek is gebleken, dat 70% van de jonge Boerenzwaluwen de eerste drie weken na het uitvliegen niet overleeft. Daarbij spelen hun onervarenheid en problemen bij het zelfstandig voedselzoeken – vooral bij slecht weer – een grote rol. Ook de Gierzwaluwen (*Apus apus*), hoog boven ons in de lucht, kennen voedselproblemen bij slecht weer. Tijdens langer aanhoudende slechtweperperioden verlaten de oude vogels hun nesten om tot op tweehonderd kilometer afstand voedsel te zoeken. Pas uit het ei gekomen, nog naakte jongen kunnen het dan enkele, oudere – al goed in de donsveren gestoken – jongen tot 21 dagen uithouden zonder voedsel. De jonge vogels raken dan in een lethargische toestand, die gekenmerkt wordt door een vertraagd metabolisme, een soort winterslaap. Hun temperatuur

daalt, evenals hun hartslag en hun ademhaling. Duurt de periode van gedwongen vasten langer, dan sterven de jongen. Het kan dan ook gebeuren, dat de Gierzwaluwen in jaren met veel slecht weer in mei of juni, geen jongen grootbrengen. Een ander probleem waarmee Gierzwaluwen te kampen hebben zijn de Gierzwaluwluisvliegen (*Crataerina pallida*), platte vliegachtige insecten die zich met hun stevige klauwen vastklampen aan de veren van hun gastheer en die leven van het bloed van zowel de jonge als de oude vogels. Gierzwaluwen arriveren gewoonlijk in de laatste week van april in ons land. Ze brengen maar drie maanden hier door en verdwijnen rond 1 augustus weer richting Afrika. Men kan zich dan ook afvragen of we hier te maken hebben met een Europese vogel, die het grootste deel van zijn leven in Afrika doorbrengt of met een Afrikaanse vogel, die hier alleen maar zijn jongen grootbrengt.

Langs de waterkant fourageren Waterhoentjes (*Gallinula chloropus*) en Meerkoeten (*Fulica atra*). Noordelijke Meerkoeten overwinteren in grote aantallen op de weiden in de weidegebieden van ons land. Door het vele gras, dat ze daar verorberen zijn ze bij de boeren niet erg gezien. Een Futenpaar (*Podiceps cristatus*) voert zijn baltsspel op, terwijl een Blauwe reiger (*Ardea ci-*

nerea) behoedzaam door het ondiepe water stapt en af en toe met zijn dolk-vormige snavel naar een argeloos voorbijzwemmende vis stoot. De Blauwe reiger is sinds 1968 broedvogel in Limburg. Van de drie kolonies te Nederweert, Wessum en Buggenum is die van Wessum, met meer dan 100 nesten, de grootste. Langs de oever fladdert een Grote gele kwikstaart (*Motacilla cinerea*), een van onze fraaiste kwikstaarten. Deze soort, die altijd veel te lijden heeft van strenge winters, neemt de laatste tijd in Zuid-Limburg toe. Een Oeverloper (*Tringa hypoleucos*) staakt plotseling het voedsel zoeken en vliegt luid roepend met stijf naar beneden gehouden vleugels, afgewisseld met enkele vlugge vleugelslagen, over het water naar de overkant. Deze doortrekker is op weg naar zijn broedgebied in Noord-Europa.

Het rimpelloze wateroppervlak weerspiegelt een koppel Wilde eenden (*Anas platyrhynchos*). In de herfst van het vorige jaar heeft de paarvorming bij de Wilde eenden al plaatsgevonden. Half maart bebroeden de wijfjes de eieren. De woorden, herkenbaar aan hun prachtig groene kop en de krullende woordveertjes op de staart, houden zich dan op afstand. Ze vormen "herensociëteiten" en zwemmen dan in kleine groepjes rond. De roep

van de woerd "errep, errep" is terug te vinden in het Duitse woord voor woerd: Erpel. We verlaten de plas en volgen een pad langs weiden en akkers. Kieviten (*Vanellus vanellus*) buiten door de lucht. Een paartje Spreeuwen (*Sturnus vulgaris*) zoekt tussen de boterbloemen naar voedsel. De witte stippen op het verenkleed zijn al weggesleten, duidelijk is te zien, dat de wijfjes iets kleiner zijn en minder fel gekleurd dan de mannetjes. Boven de akkers klinken de jubeltonen van een Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*), een van de vele soorten, die het door de geïntensiverde landbouw steeds moeilijker krijgt en duidelijk in aantal afneemt. Net als de excursie eindigt, bij het verlaten van een strook loofbos, dwingen twee elkaar achtervolgende Grote bonte spechten (*Dendrocopos major*) ons de reeds opgeborgene kijkers weer snel te voorschijn te halen.

We zijn verrast door het aantal vogelsoorten, dat in enkele uren de revue passeerde. Verrijkt door de vogelkennis, die de heer Spreuwenberg ons op een bijzonder prettige wijze aanreikte en verrukt over al die interessante levensvormen, die dit kleine natuurgebied Craneweijs nog rijk is, keren we huiswaarts.

E. VAN CAMPEN

VERSLAG VAN HET PERIODIEK OVERLEG VAN 15 NOVEMBER 1990

Tijdens dit overleg waren vertegenwoordigd: de Paddestoelenwerkgroep, de Vlinderstudiegroep, de Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven, de Plantenstudiegroep, de Werkgroep Behoud Schinveldse Bossen en Brunsummerheide, de Computerbeheergroep, de redactie, de administratie en het Algemeen Bestuur.

Afwezig met kennisgeving: Bert Berten (Algemeen Bestuur) en Har van Buggenum (Herpetologische Studiegroep).

De voorzitter opende de bijeenkomst met een aantal korte mededelingen:

- De ledenadministratie heeft een grote opschoonbeurt gekregen. Tegen het einde van 1990 moet deze geheel in orde zijn.

- Het Algemeen Bestuur heeft de intentie om in de toekomst meer te gaan samenwerken met Belgische natuurverenigingen. Bert Berten uit Genk maakt

reclame voor het Genootschap in België.

- Een kleine, enthousiaste groep Genootschapsleden is momenteel bezig met de oprichting van een Vissenstudiegroep.

- Voor 1990 was een exploitatietekort van f 7.000,—. Er is een verzoek tot de Provincie gericht voor een aanvullende subsidie.

- Het Genootschap gaat in 1991 een actief beleid voeren om nieuwe leden te werven.

- De opzet van de Algemene Ledenvergadering in 1991 (zaterdag 16 maart) is wellicht hetzelfde als die van 1990, dus in de vorm van een Genootschapsdag. De Studiegroep worden hierover te zijner tijd nader ingelicht.

- Krantenartikelen waarin het Genootschap vermeld wordt, graag naar Antoinette sturen. Zij zal een knipselkrant samenstellen t.b.v. het Algemeen Be-

stuur en de secretariaten van de studiegroepen.

- De studiegroepen worden er nogmaals op geattendeerd dat zij statutair verplicht zijn om een jaarverslag op te stellen. Dit hoeft geen uitgebreid verslag te zijn. Een korte weergave van de activiteiten (lezingen, varia-avonden, excursies, etc.) van de studiegroep in een bepaald jaar is voldoende. Het jaarverslag kan opgestuurd worden naar de secretaris van het Genootschap.

- In het kader van de opschoning van de ledenadministratie hebben de studiegroepen een ledenlijst toegestuurd gekregen met het verzoek deze te actualiseren. De opgeschoonde lijsten kunnen naar Antoinette gestuurd worden.

De notulen van het Periodiek Overleg d.d. 19 april werden ongewijzigd